

Kirje

Tämä on kirje, jonka lordi Philipp Chandos, Bathin jaarlin nuorempi poika, kirjoitti Francis Baconille, myöhemmälle lordi Verulamille ja St. Albanin varakreiville, pahoittelakseen täydellistä luopumistaan kaikesta kirjallisesta toiminnasta.

On suopeaa teiltä, korkeasti arvostettu ystäväni, jättää kaksivuotinen vaikenemiseni huomiotta ja kirjoittaa minulle. Vieläkin suopeampaa on, että annatte kepeän ja leikillisen ilmiön huolellenne minusta ja hämmästyksellenne henkisen pysähtyneisyyden tilasta, johon teistä näytän vaipuneen; moisen suhtautumisen hallitsevat ainoastaan suuret ihmiset, jotka ovat lannistumatta kokeneet täydelleen elämän vaarallisuuden.

Te päätätte kirjeenne Hippokrateen aforismiin *Qui gravi morbo correpti dolores non sentiunt, iis mens aegrotat*¹ ja tarkoitatte, etten tarvitse lääkintää vain sairauteeni, vaan ennemminkin saadakseni tarkemman käsityksen henkisestä tilastani. Tahtoisin antaa teille ansaitsemanne vastauksen ja paljastaa sisimpäni teille, mutten tiedä, kuinka pitäisi aloittaa. Tuskin edes tiedän, olenko se ihminen, jolle kallisarvoinen kirjeenne on osoitettu; olenko tuo nyt kaksikymmentäkuusivuotias, joka yhdeksäntoista vanhana kirjoitti ”Uuden Pariisiin”, ”Daphnen unen”, ”Epithalamiumin”, nuo sanakoreutensa painon alla huojuvat pastoraalit, joita eräs korkea kuningatar ja muutamat ymmärtäväiset herrat ovat yhä kyllin armollisia muistelemaan?

Olenko edelleen se, joka kaksikymmentäkolmevuotiaana Venetsian suuren *Piazzan* graniittipylväiden katveessa löysi itsestään latinan aikojen kaikupohjan, jonka henkinen perusta ja rakenne koskettivat hänen sisintään enemmän kuin merestä kohoavat Palladion ja Sansovinon monumentit²? Ja mikäli muutoin olen yhä se sama ihminen, olenko voinut menettää tavoittamattomasta sisimmästäni kaikki keskittyneimmän ajatteluni synnyin jäljet ja arvetkin niin täysin, että edessäni olevassa kirjeessä, tuossa pienessä traktaatissa, jo otsikko tuijottaa minua niin vieraana ja elottomana, etten kyennyt tavoittamaan sitä sujuvana sanakytkösten muodostamana näkymänä, vaan minun oli tavattava se sana sanalta, ikään kuin näkisin nämä yhteen liitetyt latinankieliset sanat ensimmäistä kertaa?

Yhtä kaikki minä olen tuo sama ihminen ja kysymyksissäni on retorisuutta, tuota aikanamme kovin yliarvostettua voimakkeina, joka kylläkin sopii naisille ja parlamentin alahuoneeseen, muttei onnistu tavoittamaan asioiden sisintä.

Minun on kuitenkin paljastettava teille juuri sisimpäni, henkeni omituisuus, kehnous – tai mikäli halutaan, sairaus – jotta ymmärtäisitte, että minut erottaa

näennäisesti edessäni olevista kirjallisista töistä yhtä ylitsevämmän kuilu kuin menneistä töistä; töistä, jotka kuulostavat minusta niin vierailta, että tuskin uskallan kutsua niitä omikseni.

En tiedä, ihmettelisinkö enemmän hyväntahtoisuutenne itsepintaisuutta vai muistinne uskomatonta terävyyttä, kun palautatte mieleeni nuo monet pienet suunnitelmat, joita haudoin yhteisinä, suloisen innoituksen täyttämänä päivinä. Todellakin – suunnittelin esittäväni kertomuksen edesmenneen kuninkaamme, suurenmoisen Henrik kahdeksannen ensimmäisistä hallitusvuosista!

Isoisäni, Exeterin herttuan, jälkeensä jättämät muistiinpanot hänen neuvotteluistaan Ranskan ja Portugalin kanssa olisivat olleet minulle jonkinlaisena perustana. Ja noina autuaan eloisina päivinä muodontaju virtasi Sallustiuksesta³ minuun kuin ikiavoimista huokosista – ymmärrys syvästä, todesta sisäisestä muodosta, joka voidaan aistia ja tuntea vasta retoristen taidonnäytteiden tuolla puolen ja jonka ei enää voida sanoa vain antavan ainekselle hahmon, koska se läpäisee ja korottaa aineensa luoden sekä runoutta että totuutta, ikuisten voimien leikkiä, joka on yhtä suloista kuin musiikki ja algebra. Tällainen oli mielisuunnitelmani.

Mikä onkaan ihminen suunnitelmia tehtailemaan!

Leikittelin myös muilla suunnitelmissa. Hyväntahtoinen kirjeenne manaa nekin esiin. Ne ovat kuin surullisia itikoita; niistä jokainen on imenyt itsensä täyteen pisarasta vertani ja ne tanssivat edessäni kuin kolkolla muurilla, jota onnellisten päivien kirkas aurinko ei enää valaise.

Maalarit ja kuvanveistäjät ammentavat loputonta ja tiedotonta mielihyvää muinaisten jälkeensä jättämistä taruista ja myyttisistä kertomuksista; minä halusin avata ne hieroglyfeinä salaisesta ja ehtymättömästä viisaudesta, jonka henkäyksen luulin toisinaan aistivani kuin hunnun takaa.

Muistelen tätä suunnitelmaani. En tiedä, mikä aistillinen ja henkinen mieliteko oli sen taustalla. Kuin vainottu kauris veteen, kaihosin näihin alastomiin, lois-televiin ruumiisiin, näihin seireeneihin ja dryadeihin, Narkissokseen ja Proteukseen, Perseukseen ja Aktaioniin: halusin kadottaa itseni näihin hahmoihin ja heidän kauttaan puhua kielillä. Tätä tahdoin. Tahdoin myös paljon muuta. Ajattelin laatia *apophthegmata*-kokoelman kuten Julius Ceasar: muistanette siitä mainitun eräässä Ciceron kirjeessä.

Tässä teoksessa kuvittelin tuovani yhteen erityislaatuimmat mietelauseet, joita minun oli määrä olla kirjannut kohdatessani matkojeni varrella aikamme oppineita miehiä, henkeviä naisia, tai merkittäviä kansan-

miehiä, tai sivistyneitä ja oivallisia henkilöitä. Niihin tahdoin yhdistää antiikin ja Italian mestareiden teosten kauniit lauseet ja mietteet ja muut henkevät ja koristeelliset ilmaukset, joita kohtaisin kirjoissa, käsikirjoituksissa ja keskusteluissa; niiden lisäksi kerrottaisiin erityisen upeista juhlista ja kulkueista, erityislaatuisista rikoksista ja raivokohtauksista, kuvattaisiin Alankomaiden, Ranskan ja Italian suurenmoisimpia ja omaperäisimpiä rakennuksia ja monumentteja, ja vielä paljon muuta. Teoksen oli kuitenkin määrä kantaa otsikkoa ”Nosce te ipsum”⁴.

Lyhyesti sanottuna: olin tuolloin eräänlaisen jatkuvan juopuneisuuden tilassa, jossa koko olemassaolo vaikutti olevan yhtä suurta ykseyttä. Henkinen ja ruumiillinen maailma eivät näyttäneet asettuvan toisiaan vastaan, kuten eivät myöskään eläinkunta ja ihmiskunta, taide ja ei-taide, yksinäisyys ja seura. Tunsin luonnon kaikessa, yhtä lailla hulluuden houreissa kuin espanjalaisen hovietikin äärimmäisissä hienostuneisuuksissa; maalaisnuorkaisten kömpelyyksissä yhtä lailla kuin suloisimmissa vertauskuvissa; ja koko luonnossa tunsin oman itseni. Kun metsästysmajassani join vaahtoavaa ja lämpöistä maitoa, jonka pörröpäinen maalainen oli lypsänyt puukiuluun lempeäsilmaisesta lehmän uhkuvista utareista, koin samaa kuin istuessani työhuoneeni ikkunasyvennyksen penkillä imien itseäni jostain folioarkkikirjasta suloista ja kuohuvaa hengenravintoa.

Kokemukset olivat toistensa kaltaiset, kumpikaan ei hävinnyt toiselle unenomaisessa ylimalaisuudessaan sen paremmin kuin ruumiillisessa väkevyydessään, ja tämä koski koko elämän kirjoja ympärilläni, niin vasemmalla kuin oikealla; kaikkialla olin sen keskellä havaitsematta koskaan minkäänlaista näennäisyyttä. Toisin sanoen aavistin, että kaikki asiat vertautuvat toisiinsa ja jokainen olento on avain toisiin, ja minä tunsin olevani se, jonka oli mahdollista tarttua niistä yhteen toisensa jälkeen avatakseni kunkin avulla niin paljon muista kuin vain mahdollista. Näin siis oli ymmärrettävä otsikko, jonka aioon ensyklopediselle kirjalleni antaa.

Tuollaisiin mielentiloihin taipuvaisesta saattaisi vaikuttaa jumalallisen kaitselmuksen suunnitelmalta, että henkeni oli vajottava moisesta ylenpalttisesta suuriluloisuudesta tähän äärimmäiseen arkuuteen ja voimattomuuteen, joka nykyään on sisimpäni pysyvä tila. Tuollaisilla uskonnollisilla aatteilla ei kuitenkaan ole vaikutusta minuun; ne ovat hämähäkinseittejä, joiden läpi ajatukseni syöksyvät tyhjyyteen, vaikka monen muun ajatukset jäävätkin niihin riippumaan ja tyyntyvät. Minulle uskon salat ovat kiteytyneet yleväksi vertauskuvaksi, joka viipyy elämäni kenttien yllä kuin loistava sateenkaari, aina tavoittamattomassa kaukaisuudessa ja valmiina vetäytymään, mikäli mieleeni tulisi kiirehtiä tavoittelemaan sitä takinliepeeseeni.

Mutta, kunnioitettu ystäväni, myös maalliset käsitukset pakenevat otteestani. Kuinka saattaisin kuvailla teille tätä outoa henkistä kidutusta, tätä hedelmäpuun oksien väistymistä kurrottavien käsieni ulottuvilta, tätä solisevan veden vetäytymistä janoavien huulieni edestä?

Tilani on lyhykäisyydessään seuraava: kykyäni ajatella tai puhua mistään johdonmukaisesti on kaiken kaikkiaan kadonnut.

Ensin minulle kävi vallan mahdottomaksi puhua mistään korkealentoisesta tai yleisluontoisesta aiheesta ja sen myötä käyttää sanoja, joita useimmat sen kummemmin ajattelematta hyödyntävät sujuvasti. Olin selittämättömän kiusaantunut, kun vain lausuinkin sanat ”henki”, ”sielu” tai ”ruumis”. Minun oli sisäisesti mahdotonta esittää arvostelmia hoviasioista, tapahtumista parlamentissa tai muusta sellaisesta. Tämä ei johtunut minkäänlaisesta hienotunteisuudesta – tähän tunnette kevytmielisyyttä lähentelevän avoimuuteni; sen sijaan abstraktit sanat, joita kielen on valjastettava luontevasti palvelukseensa ajankohtaisista aiheista puhuttaessa, hajosivat suussani kuin ummehtuneet sienet.

Sattuipa niinkin, että halusin moittia nelivuotiaasta tytärtäni Catarina Pompiliaa syyllistymisestä lapselliseen valheeseen ja opastaa hänet ainaisen totuudenmukaisuuden välttämättömyyteen. Tuolloin kuitenkin kielelleni tulevat käsitteet alkoivat valaista liikaa ja sekoituivat toisiinsa niin täysin, että latelin kiireesti loppuun kovin mainion lauseeni ja kalpenin kuin äkillisen sairaskohtauksen yllättämänä raskaan paineen puristaessa otsaani. Jätin lapsen yksin, pauskasin oven kiinni perässäni ja tokenin vasta yksinäisellä lautumella kunnan kyytiä laukkaavan hevosen selässä.

Vähitellen nämä koettelemukset kuitenkin lisääntyivät kuin leviävä ruoste. Jo tuttavallisissa ja arkipäiväisissä keskusteluissa useimmiten huolettomasti, unisakävelijän varmuudella esitettävät arvostelmat alkoivat epäilyttää minua niin, että jouduin lopettamaan sellaisiin keskusteluihin osallistumisen.

Häidin tuskin kykenin kätkemään selittämättömän vihan, joka valtasi minut aina kun esimerkiksi kuulin joltakulta, että tämä asia on päätynyt hyvin tai huonosti tämän tai tuon henkilön kannalta; sheriffi N. on paha, saarnamies T. hyvä ihminen; vuokratilallista M. käy sääliksi, sillä hänen poikansa ovat tuhlaajia; jotakuta toista on kadehtiminen, sillä hänen tyttärensä hallitsevat taloudenpidon; jokin perhe on kohonnut arvoasteikossa, jokin toinen on rappiolla. Tämä kaikki vaikutti minusta niin mahdottomalta todistaa, niin valheelliselta ja hataralta kuin vain voi olla. Henkeni pakotti minut katselemaan tuollaisissa keskusteluissa esiin tulevia asioita hirvittävän läheltä. Olin kerran nähnyt, kuinka suurennuslasin lävitse katsottuna pikkusormeni iho oli kuin vaoille kynnetty kuoppainen pelto; samalla tavoin näin nyt ihmiset ja heidän toimensa.

En enää kyennyt näkemään heitä tottumuksen pelkistämästä näkökulmasta. Kokonaisuus hajosi edessäni osiinsa, osat jakautuivat yhä edelleen osiinsa eikä mitään enää voinut tavoittaa yhdellä käsitteellä. Yksittäiset sanat sumenivat ympärilläni; ne kiteytyivät silmiksi, jotka tuijottivat minua ja joiden tuijotukseen minun on vastattava: ne ovat tyhjyyteen johtavia, lakkaamatta pyöriäviä kurimuksia, joihin katsominen huimaa minua.

Yritin pelastautua olotilaltani antiikin henkiseen

”On vaikea kuvailla teille näitä hyviä hetkiä, sillä sanat jättävät minut jälleen pulaan. Korkeamman elämän ylitsevirtaava vuoksi täyttää jonkin arkielämäni ilmiön kuin astian, ja tuolloin minulle tekee itsensä tiettäväksi jokin, jolle ei ole nimeä ja jolle nimeä voi tuskin löytää.”

maailmaan. Platonia vältin, sillä hänen lennokkaiden vertauskuviansa vaarallisuus kammotti minua. Aioin piitäytyä enimmäkseen Senecan ja Ciceron parissa. Näiden rajattujen ja säännönmukaisten käsitteiden sopusoinnun parissa toivoin parantuvani. Mutta en kyennyt löytämään tietäni niiden luo. Ymmärsin toki nämä käsitteet: näin niiden suurenmoisen yhteisleikin kuin ihastuttavina suihkulähteinä, joiden yllä kultaiset pallot kisailivat. Kykenin kiertelemään noiden käsitteiden ympärillä ja näkemään niiden keskinäisen leikin; niillä oli kuitenkin tekemistä vain toistensa kanssa, eikä ajatteluni syvimmälle ja omakohtaisimmalle ulottuvuudelle ollut sijaa niiden piirileikissä. Tässä seurassa minut valtasi hirvittävä henkisen yksinäisyyden tuntu; tunsin olevani teljetty puutarhaan, jossa oli pelkkiä silmättömiä patsaita, ja niin pakenin jälleen vankilastani.

Siitä lähtien elämäni on kulkenut kulkuaan niin hengettömästi ja ajatuksettomasti, että pelkään Teidän tuskin kykenevän sitä käsittämään. Elämäni ei tosin juurikaan eroa siitä, mitä viettävät naapurini, sukulaiseni ja tämän valtakunnan maataomistavan aatelin valtaosa, eikä se myöskään ole vailla iloisia ja elähdyttäviä hetkiä. On vaikea kuvailla teille näitä hyviä hetkiä, sillä sanat jättävät minut jälleen pulaan. Noilla hetkillä nimittäin korkeamman elämän ylitsevirtaava vuoksi täyttää jonkin arkielämäni ilmiön kuin astian, ja tuolloin minulle tekee itsensä tiettäväksi jokin, jolle ei ole nimeä ja jolle nimeä voi tuskin löytää.

En voi olettaa teidän ymmärtävän minua ilman esimerkkiä, mutta joudun pahoittelemaan esimerkkieni

avuttomuutta ja arkipäiväisyyttä. Ilmestykseni täyttämä astia voi olla kastelukannu, pellolle unohtunut äes, aurin-gossa kylpevä koira, ankea hautausmaa, raajarikko mies, pieni maatalo; mikä tahansa näistä. Mikä tahansa näistä esineistä ja tuhannet samankaltaiset, joihin luonnollisestikin luodaan tuskin silmäystäkään, saattaa yhtäkkiä, millä tahansa tahdostani riippumatta koittavalla hetkellä saada niin ylevän ja koskettavan hahmon, ettei mikään sana riitä kuvailemaan sitä.

Tuo käsittämätön valinta saattaa osua jopa jonkin poissaolevan asian mielikuvaan, joka sitten täytyy joko lempeästi tai yhtäkkisesti ääriään myöten jumalallisella tunnolla. Olin esimerkiksi äskettäin antanut tehtäväksi myrkyttää erään lypsykarjatilani maitokellareissa asustavat rotat. Illan tullen ratsastin pois enkä enää uhrannut ajatustakaan tuolle asialle, kuten arvata saattaa. Kun sitten ratsuni kulki käyntiä alavalla peltoaukealla enkä nähnyt lähelläni mitään uhkaavaa, vain lentoon hättämäni viiriäispoikueen ja kaukaisuudessa lainehtivien peltojen yllä suuren laskeutuvan auringon, avautui sisimpäni yhtäkkiä kuva tuosta rottajoukon kuolinkampailun täyttämästä kellarista.

Tunsin itsessäni kaiken: myrkyn makeanpistävän tuoksun täyttämän kylmän kellari-ilman, kuolinhuutojen kaiut, jotka murtuivat tunkkaiseen seiniin, nuo toisiinsa kietoutuvat avuttomat kouristukset; sikin sokin syöksiähtelevän epätoivon; mielettömän ulospääsyn etsinnän; kylmän silmäyksen täynnä raivoa, kun kaksi rottaa kohtasi toisensa tukitun rakosen äärellä. Mutta miksi olen taas tapilemassa sanoja, joista olen jo luopunut!

Muistanette, ystäväni, Liviuksen verrattoman kuvauksen hetkistä ennen Alba Longan hävitystä⁵? Kuinka kaupunkilaiset vaeltelivat kaduilla, joita eivät enää koskaan tulisi näkemään... kuinka he jättivät hyvästit kiville jalkojensa alla. Ystäväni, vakuutan Teille kantaneeni tuolloin sisälläni tätä kaikkea ja vielä palavaa Karthagoakin. Mutta tämä oli enemmän: se oli jumallisempaa, eläimellisempää; ja se oli läsnä olevaa nykyhetkeä, totisinta ja ylevintä nykyisyyttä.

Siinä oli äiti, joka oli kiskonut kuolevat lapsensa ympärilleen, eikä se luonut silmäystä menehtyviin, ei myöskään säälimättömiin kiviseiniin, vaan tyhjään ilmaan tai sen läpi äärettömyyteen, ja tuota katsettaan se säesti hampaidensa nirskeellä! Nioben kivetymistä⁶ voimattoman kauhun vallassa seurannut orja koki varmasti saman kuin minä, kun sieluni silmin näin tämän eläimen, joka paljasti hampaansa hirvittävän kohtalonsa edessä.

Pyydän anteeksi tätä selvitystäni, mutta älkää ajatelko, että tunteeni olisi ollut myötätuntoa. Niin teidän ei pidä luulla, sillä muutoin olisin valinnut esimerkkinä suotta. Tunsin paljon enemmän ja samalla paljon vähemmän kuin myötätuntoa: hirvittävää osallisuuden tuntoa, sulautumista noihin luontokappaleisiin tai tunnetta, että elämän ja kuoleman, unen ja valveillaolon koko säteily olisi hetkeksi virrannut niihin – mutta mistä?

Nimittäin, tavanomaisin inhimillisin miellelyhtymän ajateltuna, kuinkapa myötätunto liittyisi siihen, kun eräänä toisena iltana havaitsin pähkinäpuun alla puolitäyden kastelukannun, jonka puutarhurin kisällä oli sinne unohtanut?

Tai että kun silloin kastelukannu, sitä varjostavan puun tummaksi värjäämä vesi ja kuoriainen, joka meloi veden peilipintaa tummalta rannalta toiselle – tämä kokoelma pikkuseikkoja – sai minut värisemään kiireestä kantapäähän äärettömyyden läsnäolon tuntoa, niin että olisin halunnut puhjeta sanoihin, jotka, mikäli olisin ne kyennyt löytämään, olisivat pakottaneet polvilleen kerubitkin, joihin en usko? Tai siihen, että tuo tunne saa minut vaieten poistumaan paikalta, ja että yhä viikkojenkin jälkeen kuljen tämän pähkinäpuun ohi katsahtaen sitä vain arasti sivusilmällä, sillä en tahdo karkottaa pois muistoa tuota puunrunkoa kietovasta ihmeellisyydestä; en tahdo säikyttää tiehensä tuota ylimaallista väristystä, joka yhä viipyilee pensaikon tienoolla.

Näinä hetkinä vähäpätöinen olento – koira, rotta, koppakuoriainen, käppyräinen omenapuu, kukkulan yli kiemurteleva kärrytie, sammaleen peittävä kivi – on minulle arvokkaampi kuin ihaninkaan antautuvainen rakastettu onnellisimpana yönä. Nämä mykät ja usein elottomat olennot kohoavat edessäni sellaisen runsauden täyttämänä, sellaista rakkautta olennoivina, etteivät autuaat silmäni näe missään kuollutta kohtaa.

Kaikki olevainen, kaikki muistamani, kaikki häkellyttävimpien mietteideni aiheet näyttävät minusta olevan jotain. Siltä näyttää jopa kantamani paino; tunnen it-

sessäni riemullisen, suorastaan loputtoman vastavoimien leikin, ja mieluusti sulautuisin mihin tahansa noista keskenään leikkivistä aineksista.

Silloin minusta tuntuu kuin ruumiini olisi silkka joukko salakirjoitusmerkkejä, jotka avaavat minulle kaiken. Tai kuin olisi mahdollista suhtautua koko olemiseen aivan uudella, aavistusten täyttämällä tavalla, jos vain alkaisimme ajatella sydämillämme. Kun tämä erikoinen lumous sitten raukeaa, en lainkaan kykene kertomaan siitä. En osaa järkeenkäyvästi selittää, mitä on tämä minut koko maailman kanssa yhteen kietova sopusointu tai kuinka se voi tulla minulle tietäväksi, sen enempiä kuin voisin tehdä selkoa sisäelinteni liikkeistä tai verenkiertoni sykäyksistä.

Pois lukien nämä oudot sattumukset, joista en edes tiedä, ovatko ne henkisiä vai ruumiillisia, elän sisäisesti miltei uskomattoman tyhjää elämää ja joudun näkemään vaivaa salatakseni vaimoltani sydämeni liikuttamattomuuden ja palvelusväeltäni välinpitämättömyyteni omaisuutta koskevista asioista. Minusta näyttää, että vain hyvä ja ankara kasvatus, josta saan kiittää edesmennyttä isääni, sekä varhainen tottumus olla jättämättä hetkeäkään hyödyntämättä, pitävät yllä elämäni näennäisesti tyydyttävää tilaa ja asemalleni ja henkilölleni sopivaa ulkoista ilmiä.

Uudistan erästä taloni siipeä ja silloin tällöin onnistun keskustelemaan arkkitehdin kanssa hänen työnsä etenemisestä. Huolehdin taloudestani ja vuokratilalliseni ja palveluskuntani saattavat pitää minua niukkasanaiseimpana, mutta tuskin vähemmän hyväntahtoisen kuin aiemmin. Kukaan heistä, jotka paljastetuin päin seisovat kotioviensa edessä ratsastaessani iltaisin heidän kotiensa ohitse, tuskin voi kuvitella, että minun katseeni, johon he ovat tottuneet vastaamaan kunnioittavasti, mittailee täynnä hiljaista kaipausta tuvan edustan lahonneen lankkulattian, jonka alta maalainen tapaa etsiä kastematoja onkeensa; tai että katseeni suuntaa läpi pienen ristikoikkunan hämärään tupaan, jossa nurkassa oleva matala vuode värillisine lakanoineen näyttää aina vain odottavan kuolevaa tai syntyvää.

Yhtä vähän voi kukaan aavistaa, että katseeni viipty kauan rumassa koiranpenikassa tai kissassa, joka notkeasti hiipii kukkien lomassa, tai että etsin näiden niukkojen ja karkeiden maalaiselämään kuuluvien asioiden joukosta sitä yhtä, jonka vaatimaton muoto, huomaamaton läsnäolo tai mykkä olemus saattaisi tulla tuon arvoituksellisen, sanattoman ja rajattoman riemun lähteeksi.

Sillä nimetön autuas tunteeni syttyy ennemminkin yksinäisestä paimentulesta kuin katseesta tähtitaivaalle; pikemmin viimeisen, jo kuolemaisillaan olevan heinäsirkan sirityksestä syystuulen jo kuljettaessa talvisia pilviä aution pellon ylle kuin urkujen majesteettillisesta pauhusta. Joskus mielessäni vertaan itseäni kuuluisaan puhujaan, Crassukseen⁷, jonka kerrotaan rakastuneen niin kovin erääseen koristelampensa kesyyn mureenaan, mykkään punasilmäiseen kalaan, että hänen rakastumisestaan puhui koko kaupunki. Kerrotaan, että Domitius⁸ muistutti senaatille Crassuksen vuodattaneen kyyneleitä kalan kuoleman

vuoksi ja halusi siten tehdä hänet naurunalaiseksi. Crassuksen kerrotaan vastanneen: ”Niinpä olen kalani kuollessa tehnyt jotain, mitä te että tehneet ensimmäisen ettekkä toisenkaan vaimonne kuoleman vuoksi.”

En osaa arvioida, kuinka usein Crassus murenoineen tulee vuosisatojen kuilun halki mieleeni omana peilikuvanani. Näin ei tosin ole tapahtunut Domitiukselle annetun vastauksen vuoksi. Tuo vastaushan vain toi naurajat hänen puolelleen, niin että koko asia lyötiin leikiksi. Minua sen sijaan koskettaa itse asia, joka pysyi samana riippumatta siitä, oliko Domitius vuodattanut vilpittömän tuskan verisiä kyyneliä vaimojensa vuoksi. Joka tapauksessa häntä vastaan asettuisi Crassus murenansa vuoksi vuodatettuine kyynelineen.

Hänen hahmostaan, niin naurettavalta ja viheliäiseltä kuin se yleviä asioita ratkaisevan ja koko maailmaa hallitsevan senaatin keskellä näyttääkin, minuun tavallaan tunkeutuu jotain nimetöntä, joka minusta alkaa näyttää aivan typerältä siinä silmänräpäyksessä, kun yritän ilmaista sen sanoin.

Toisinaan öisin Crassus on mielessäni kuin sisäänkasvanut kynsi, jonka ympärillä kaikki märkii, sykkii ja kuumenee. Silloin minusta vaikuttaa, että alan itsekin kuohua, syöstä kuumia henkäyksiä, velloa ja kipinöidä. Ja tämä kaikki on eräänlaista kuumeista ajattelua, mutta silti ajattelua aineessa, joka on välittömämpi, juoksevampi ja hehkuvampi kuin sanat konsanaan. Kyse on yhtä lailla kurimuksista, mutta toisin kuin kielen kurimukset, nämä eivät vie tyhjyyteen, vaan jollain tapaa minuun itseeni ja rauhan syvimpään helmaan.

Arvoisa ystäväni, olen vaivannut sinua jo liiaksi tällä pitkällä selvityksellä selittämättömästä tilastani, jonka tavallisesti kätken sisimpääni.

Olitte ystävällinen ilmaistessanne tyytymättömyytenne sen johdosta, etten ole lähettänyt Teille ainuttakaan laatimaani kirjaa ”hyvittääkseni ystävyysuhteemme katkeamisesta johtuvan menetyksen”. Tällä osin tuskallisellakin hetkellä tunsin, etten tulevina tai niitä seuraavina enkä myöskään minään elämäni vuosina tule kirjoittamaan ainuttakaan englannin- tai latinankielistä kirjaa: siihen on yksi, kiusallisen eriskummallinen syy, jonka jätän avoimin mielin äärettömän henkisen etevämyytenne asetettavaksi omalle paikalleen teille sopusointuisena avautuvassa henkisten ja ruumiillisten ilmiöiden valtakunnassa: nimittäin kieli, jolla minun tulisi kirjoittaa ja ehkä myöskin ajatella, ei ole latina, ei englanti, italia eikä espanja, vaan kieli, jolla mykät asiat välillä puhuvat minulle ja jolla tulen aikanaan haudassa ottamaan vastuuni tuntemattoman tuomarin kasvojen edessä.

Tahtoisin, että minun olisi suotu tiivistää tämän luultavasti viimeiseksi jäävän Francis Baconille kirjoittamani kirjeen viime sanoihin kaikki rakkaus ja kiitollisuus, koko mittamaton ihailu, jota vaalin sydämessäni tuota henkeni suurta hyväntekijää, aikani merkittävintä englantilaista kohtaan – ja tulen vaalimaan, kunnes kuolema sydämeni murtaa.

A. D. 1603, elokuun 22. päivänä
Phi. Chandos

Suomentanut Jaakko Vuori

(alun perin: Ein Brief. Teoksessa *Der Brief des Lord Chandos. Schriften zur Literatur Kultur und Geschichte*. Stuttgart, Reclam 2000, 46–59)⁹

Suomentajan huomautukset

- 1 ”Se, joka vakavan taudin iskiessä ei tunne tuskaa, on sairas mieleltään.” Hippokrates-läinaus tunnetaan Francis Baconin ylenpalttisen oppineesta teoksesta *The twoo bookes of Francis Bacon, of the proficience and aduancement of learning, diuine and humane*. Henry Thomas, London 1605, XXII. 1.
- 2 Jacopo d’Antonio Sansovino (1486–1570) ja Andrea Palladio (1508–1580) olivat italialaisia renessanssin ajan arkkitehtejä.
- 3 Gaius Sallustius Crispus (86–34 eaa) kirjoitti elävästi Rooman tuolloisesta lähihistoriasta. Hänen tuotannostaan on säilynyt kaksi teosta, *Catilinae coniuratio* ja *Bellum Iugurthinum*. Teok-

- set on suomennettu otsikolla *Catilinan salaliitto. Jugurthan sota*. Suom. Marja Itkonen-Kaila. Gaudeamus, Helsinki 1980.
- 4 ”Tunne itsesi.”; kr. *gnōthi seauton*. Kerrotaan, että tämä teksti oli kaiverrettu Apollon temppelin portiikkiin Delfoissa.
 - 5 Titus Livius Patavinuksen (59–17 eaa) Rooman historiaa käsittelevässä teoksessa *Ab Urbe Condita Libri*.
 - 6 Kreikkalaisen mytologian Niobe ylpeili seitsemästä pojasta ja seitsemästä tyttärestään jumalatar Letolle, joka oli kantanut Zeukselle vain kaksi lasta, Apollon ja Artemiksen. Kostaakseen äitinsä puolesta Apollo ja Artemis surmasivat Nioben lapset. Loputtomasti itkävän Nioben kerrotaan muuttuneen Lyydian vuorilla

kiveksi, josta vuorelta virtaava lähdevesi tihkuu.

- 7 Oletettavasti Marcus Licinius Crassus Dives (114/115–53 eaa), valtiomies ja sotapäällikkö, joka vaikutti Roomassa sisäpoliittisesti levottomina aikoina. Toinen vaihtoehto on hieman myöhemmin elänyt puhuja Lucius Licinius Crassus.
- 8 Luultavasti Lucius Domitius Ahenobarbus, Marcus Crassuksen poliittinen vihollinen ja Rooman tasavallan kannattaja. Mureenatarinan mainitsevat teoksissaan Aelius, Plutarkhos ja Macrobius.
- 9 Kiitän Maria Valkamaa käännökseni huolellisesta toimitustyöstä ja parannuksista.